

Sto let ode dne založení SSSR: Jak vznikl Sovětský svaz a proč se tak rychle rozpadl?

infokuryr.cz/n/2022/12/31/sto-let-ode-dne-zalozeni-sssr-jak-vznikl-sovetsky-svaz-a-proc-se-tak-rychle-rozpadl

kuryr

31. prosince 2022

V prosinci roku 2022 by oslavil Sovětský svaz své sté výročí. Světová velmoc zažila za dobu své existence několik velkých válek a politický boj s jiným světovým hegemonem – USA. Jak vznikl SSSR a proč tento komunistický svaz tak rychle zanikl?

Kdy dovrší SSSR 100. rok?

30. prosince roku 2022 bude tomu přesně 100 let ode dne založení Sovětského svazu. Spojil v sobě 15 socialistických republik: Ruskou, Ukrajinskou, Běloruskou, Uzbekou, Kazašskou, Gruzínskou, Ázerbájdžánskou, Litevskou, Moldavskou, Lotyšskou, Kyrgyzskou, Tádžickou, Turkmenskou a Estonskou.

Po rozpadu sovětského státu se stala jeho právní nástupkyní Ruská federace. Jakožto pokračovatelka územních a majetkových práv RSFSR je současně pokračovatelkou Sovětského svazu v rámci plnění závazků z dříve uzavřených dvoustranných a mnohastranných smluv.

Kdy a kým byl SSSR založen?

Oficiálním datem založení SSSR je 30. prosinec 1922. Došlo k tomu po sjednocení Ruské sovětské federativní socialistické republiky (RSFSR) s Ukrajinskou a Běloruskou SSR a Zakavkazskou SFSR. Myšlenka sovětského státu se zakládala na teorii marxismu-leninismu (ideologii na základě doktríny Karla Marxe a Vladimira Lenina), která byla spojena se zákony boje za likvidaci kapitalistického zřízení a budování komunistické společnosti. Jejimi hlavními představiteli byli na začátku XX. století v SSSR Josif Stalin, Vladimir Lenin a Lev Trockij.

Socialistické zřízení se stalo nadějí pro obyčejné lidi, zatímco Ruská říše prožívala nikoli nejlepší časy. Vnitřní krize říše a První světová válka se staly katalyzátory vzniku Sovětského svazu. Jsou ale i jiné příčiny toho.

Zahraničněpolitické. Strana bolševiků se snažila rozšířit svou moc na co možná největší území, jaké jen mohla zachvátit.

Ekonomické. Občanskou válkou podkopaná ekonomika hrozila Rusku hladem. Byla potřebná podpora svazových republik.

Územní. Dodávky potravin si vyžadovaly volný pohyb. Jednotný stát vytvářel k tomu optimální podmínky. Celé obrovské území bylo spojeno společnou železniční sítí.

Kulturní. Nehledě na různé kořeny tyto národy žili po dlouhou dobu spolu, a to mělo za následek formování určitých společných tradic.

Politické. Vládní aparát svazových republik, který se skládal z bolševiků, byl přísně podřízen ústřední moci. Avšak myšlenka založení socialistického státu se líbila zdaleka ne všem – v každé z republik se zapojení do složení SSSR přijímalo po svém. Například, Zakavkazská sovětská federativní socialistická republika (ZSFSR) zažila před zapojením do Sovětského svazu několik válek, a to jak vnitřních, tak i vnějších. Nacionalistická hnutí vzniklá v těchto republikách (nynějších Ázerbájdžánu, Arménii a Gruzii), bránila mírovému zapojení do složení nového státu. Kromě toho, každá země zažila krátkodobou nezávislost od Ruské říše, kterou kvůli malým ekonomickým možnostem nemohla dlouho zachovávat.

Kromě toho nacionalistické nálady na Ukrajině bránily sjednocení „všech proletářů“. Na území Ukrajiny probíhaly urputné boje mezi ustupujícími bělogvardějci a komunisty. Asi dva roky trvala občanské válka mezi Ukrajinskou lidovou republikou (ULR) a USSR, která skončila teprve na jaře roku 1919 po uzavření smlouvy s RSFSR o založení vojenské a hospodářské unie.

Kdy přestal SSSR existovat?

Historie rozpadu sovětského státu začala dlouho před srpnovými událostmi roku 1991. Sovětské zřízení existovalo bez tří dnů 69 let. Posledním a jediným prezidentem SSSR byl Michail Gorbačov. 25. prosince roku 1991 ve svém televizním provolání k národu oznámil, že ukončuje svou činnost v úřadu hlavy státu, a podepsal výnos o předání řízení strategických jaderných zbraní prezidentovi Ruska Borisi Jelcinovi.

V září roku 2021 ve svém interview pro list The Times Gorbačov prohlásil, že v případě zachování Sovětského svazu by byl svět lepším. K rozpadu SSSR došlo podle slov Gobačova kvůli separatistům a radikálům, kteří „dobili“ Sovětský svaz po nepodařeném puči v srpnu roku 1991.

Příčiny rozpadu

Podle slov politologa, náměstka ředitele Ústavu dějin a politiky Moskevské pedagogické státní univerzity, kandidáta historických věd Vladimira Šapovalova, byla řada příčin, které ovlivnily rozpad Sovětského svazu.

„Především je třeba podotknout, že Sovětský svaz dosáhl velmi vážných a velkých úspěchů: vítězství ve Velké vlastenecké válce, dobývání vesmíru, úspěchy ve vědě a v průmyslu, likvidace negramotnosti, osvojování a rozvoj území, uplatnění zásady sociální spravedlnosti. Zároveň ale nebyl SSSR ideálním státem a společností, měl řadu dost vážných zranitelných prvků,“ vysvětlil politolog.

Vytýčil především dogmatismus sovětské ideologie, který nechával dost úzký koridor pro rozvoj společnosti. Také nekonečná konfrontace se západními zeměmi měla značný vliv na ekonomiku státu.

„Ekonomická konfrontace a závody ve zbrojení s USA probíhaly v podmínkách, kdy bylo sovětské území do značné míry zpustošeno v letech Velké vlastenecké války. SSSR musel vynaložit obrovské úsilí, aby tato území obnovil. Toto úsilí bylo třeba spojovat s nutností zachovávat bilanci sil v závodech ve zbrojení s mnohem silnější ekonomikou USA a jejich satelitů,“ řekl Šapovalov.

A přitom americká ekonomika nezažívala v té době podle slov odborníka podobné těžkosti. Taková konfrontace mezi oběma zeměmi měla záporný vliv na rozvoj země – přivedlo to mj. k dalším chybám v rozvoji plánové ekonomiky, ke snížení cen ropy a k řadě dalších ekonomických problémů.

Jak rozpad SSSR ovlivnil svět

Šapovalov připomenul slova prezidenta Ruska Vladimira Putina, který označil rozpad SSSR za „největší geopolitickou katastrofu století“. Podle názoru historika rozpad tak velkého státu měl záporný vliv na celé světové společenství.

„Za první, USA a jejich agresivní snahy už nebylo komu zadržovat – nastala éra „pax americana“, světa na americký způsob. A výsledkem toho bylo bombardování Bělehradu, ničení celých států, obrovské oběti mezi pokojnými obyvateli v asijských, afrických a evropských zemích. To všechno je důsledkem toho, že Americe už nebylo možno čelit, bilance sil byla porušena,“ vysvětlil odborník.

Porušení bilance sil přivedlo ze své strany k růstu nestability v celém světě. Historik podotkl, že v zemích Latinské Ameriky a Afriky vznikaly stále častěji konflikty. Podle jeho slov doslova v celém světě vznikla celá řada hrozeb ze strany mezinárodního terorismu.

Rozpad SSSR měl za následek také dominanci ve společenském diskursu primitivních libertariánských ekonomických myšlenek, které se zakládají na domněnce, že ruka trhu dá všechno správné místo. Sovětská sociální politika byla až do rozpadu SSSR součástí západního společenství. Sociální záruky byly zapsány do ústav mnoha západních zemí, rozpad sovětského státu ale přivedl k tomu, že tyto myšlenky byly zavrženy,“ řekl v závěru odborník.

INFOKURÝR

PRO

PRÁVO RESPEKT ODBORNOST

Sdílet: